

PERE CALDERS: L'ALTRE NOM DE LES COSES

UN DOCUMENTAL DE CREACIÓ

Abril del 2013

ÍNDEX

1.	PRESENTACIÓ.....	2
2.	LITERATURA I MÓN AUDIOVISUAL. UN BINOMI DIFÍCIL.....	4
3.	DOCUMENTANT LA RECERCA. ANÀLISI DE LES TIPOLOGIES I CONTINGUTS DELS PROGRAMES DE TELEVISIÓ SOBRE LITERATURA.....	8
4.	QUADRE DE SÍNTESE DE L'ANÀLISI DE PROGRAMES.....	11
5.	EVOLUCIÓ I CANVI. DE L'ANÀLISI DE PROGRAMES A UN DOCUMENTAL PROPI	12
6.	CRITERIS PER A LA CONFECCIÓ DEL DOCUMENTAL	15
7.	ESTRUCTURA I SECCIONS DEL DOCUMENTAL.....	20
7.1	Prats de Molló: inici d'un llarg viatge.....	20
7.2	"Pere Calders: per on has entrat ?" Els infants i Calders.....	22
7.3	El ressò d'Antaviana	23
7.4	Un itinerari i tres entrevistes. Vies per al reconeixement de Pere Calders.....	25
a.	Entrevista a Carme Solé Vendrell, il·lustradora	26
b.	Entrevista a Joan Melcion, professor universitari	27
c.	Entrevista a Jordi Cornudella, editor.....	29
7.5.	Calders fotografiat. Imatges per a cinc contes.....	30
7.6.	"Des del cel cap avall". Una escena pròpia.....	31
8.	EL DOCUMENTAL: "Pere Calders: L'altre nom de les coses"	33
9.	CONCLUSIONS.....	34
10.	FONTS D'INFORMACIÓ.....	36
10.1	Bibliografia	36
10.2	Videografia	37
10.3	Webgrafia	38
10.4	Discografia.....	39
11.	AGRAÏMENTS.....	40
12.	ANNEXOS	42

1. PRESENTACIÓ

El treball que teniu a les vostres mans mostra el procés de creació d'un documental, des dels seus plantejaments inicials fins al producte final. Un procés canviant i un producte que s'ha anat modificant a mida que l'anàvem treballant.

La idea va arribar de les mans del professor, i tutor d'aquest treball, Enric Martín: elaborar un programa sobre llibres era la proposta. No vam trigar gaire a decidir-nos. Vam veure en aquesta opció l'oportunitat de fer un projecte que ens interessava, tant pel contingut a explorar com per l'objectiu principal del treball: la realització d'un producte audiovisual. Un repte amb el qual ens vam voler afrontar i que ara us presentem.

La nostra investigació consta de diferents parts que considerem estretament relacionades. En una primera, abordem l'estat actual dels llibres i la literatura en el món audiovisual i, concretament, en la televisió. Encara en aquesta fase, hem analitzat una mostra de programes sobre llibres i literatura, per tal de conèixer, comparar i valorar algunes de les propostes que fins ara s'han pogut veure en el nostre entorn televisiu.

A partir d'aquesta anàlisi, el projecte final comença a agafar noves dimensions i el que havia de ser un magazine de llibres s'acaba convertint en un documental. En aquest punt, obrim la segona part del treball en què plantejarem els criteris i la configuració de la proposta audiovisual que gira al voltant de la figura i de l'obra de Pere Calders. Així doncs, la primera part del treball ha estat indispensable per a poder construir la segona. És a dir, a partir de la visualització i anàlisi d'alguns programes, les autores de la recerca hem pogut aprofundir en les bases conceptuals que determinen els continguts. Finalment, la tercera part ha consistit en l'elaboració, de forma concreta i pràctica, d'un documental que constitueix la culminació de les parts anteriors. Un treball marcat doncs, per tres fases: anàlisi, construcció conceptual i realització pràctica.

No volíem quedar-nos només en la primera part: una anàlisi de programes. Una anàlisi que, per ella mateixa, ja ha estat altament significativa, sinó que teníem la voluntat i l'interès de construir una proposta, el nostre propi documental, tot i sabent la laboriositat que això suposa. Com que és una tasca complexa des del punt de vista tècnic, logístic, i de gestió del temps, hem procurat seguir una metodologia acurada i rigorosa per ser el màxim d'efectives possible. Ens hem reunit setmanalment com a mínim dues vegades: una, les autores soles, i

una altra, amb el tutor. Davant un projecte d'aquesta envergadura també ha estat important el repartiment de les tasques: d'escriptura, de producció, de muntatge, de revisió... Ha estat, però, un repartiment de vasos comunicants, ja que les dues autores col·laboràvem en els diferents aspectes.

La confecció d'un producte audiovisual implica treballar amb un gran ventall d'elements, vinculats a les diferents fases de la seva realització. Així, hem consultat nombrosos llibres, articles i recursos de la xarxa, per a fonamentar teòricament el nostre treball al voltant de Pere Calders. Una tasca que ha estat bàsica per a documentar correctament els continguts de la proposta audiovisual, i que també ha estat molt útil per a la tria de les localitzacions on rodar el documental. Hem organitzat agendes, calendaris i hem fet gestions constants per a contactar amb les diferents persones que hi han intervingut. Hem elaborat guions i pautes per a les entrevistes. Alguns d'aquests documents els podeu resseguir en els annexos. Finalment, també hem hagut de comptar i familiaritzar-nos amb els instruments necessaris per a l'enregistrament i l'edició audiovisual: càmeres, micròfons, trípodos, i programes d'edició.

La realització del documental suposa, doncs, portar a terme un projecte complex des del punt de vista del seu contingut, de la seva coherència narrativa i de l'interès que pugui despertar en l'espectador. Correspon a qui llegirà aquestes pàgines i veurà el nostre producte audiovisual, determinar si hem reeixit en l'objectiu d'apropar la literatura a les persones que vegin el documental, a partir d'una proposta pròpia. Una proposta que vol remarcar la importància de la literatura viva, la que arriba mitjançant les paraules, òbviament, però també per altres sentits, per les emocions i també per les imatges.

No voldríem acabar aquesta breu presentació del treball de recerca sense mostrar el nostre agraïment a totes les persones i institucions que ens han ofert la seva col·laboració desinteressada per tal que aquest treball pogués dur-se a terme en la mesura de les nostres possibilitats, encerts i errors. Una llarga llista que trobareu al final d'aquest treball. La bona disponibilitat que hem trobat en tota la gent a qui hem demanat ajuda, ha estat sens dubte, un dels aspectes més gratificants d'aquest treball.

2. LITERATURA I MÓN AUDIOVISUAL. UN BINOMI DIFÍCIL

La relació entre la televisió i els llibres, no ha estat mai fàcil perquè són dues formes de comunicació que provenen d'uns fonaments ben diferents. La televisió representa la immediatesa de la imatge, en el llibre, en canvi, els límits són més difusos, hi ha més interpretació i menys immediatesa. Ara bé: són dos llenguatges incompatibles? Tots dos són formes de conèixer el món, de descodificar la realitat, maneres d'interpretar la vida, que es barregen, i es fusionen entre si. No creiem doncs, que calgui contraposar la figura del lector i la figura de l'espectador, ni que l'impacte i potència de les tecnologies de la informació i de la comunicació (internet, smartphones...) hagin d'anar necessàriament contra del llibre. Alguns autors, com Umberto Eco, consideren que els mitjans electrònics i les tecnologies no perjudiquen la lectura sinó que la fomenten. Umberto Eco diu que “la invención del automóvil no ha eliminado la bicicleta. La de la fotografía no ha eliminado la pintura. Lo máximo que ha eliminado es el retrato. No hay más pintores que hacen retratos. Picasso vino después de la invención de la fotografía. Las dos cosas pueden coexistir. Tendremos en el futuro una mayor cantidad de información a través de los medios electrónicos.”¹ Umberto Eco afegeix en un altre moment que internet és el retorn de Gutenberg (l'inventor de la impremta). La d'ara és una civilització alfabètica, i qui no llegeixi ni escriu ràpidament es queda fora de joc, el que passa és que es llegeixen coses diferents i s'escriu de manera diferent.

És evident que la presència de les imatges, explícites a la televisió, és molt poderosa, però també ho és la capacitat de la literatura per a promoure la invenció d'imatges gràcies a la imaginació despertada per la lectura. D'aquesta manera, Emili Teixidor va escriure: “La lectura ens converteix en directors de les nostres pel·lícules mentals. Quan el lector descobreix que la lectura li dóna l'oportunitat d'utilitzar les seves facultats creatives, ha fet un pas de gegant en la seva formació lectora.”²

---

¹Mazzei, Diego (2011). Entrevista a Umberto Eco. Bogotá: El Tiempo, 27 d'octubre de 2012. Baixat el dia 8 de desembre de 2012

²Teixidor, E., *La lectura i la vida*. Vegeu bibliografia

Tot i així, es discuteix sobre l'interès dels programes televisius sobre llibres i literatura en un entorn mediàtic en el que allò que compta són les audiències massives lligades a programes d'entreteniment que sovint es fonamenten en la banalitat, la xafarderia i la llei del mínim esforç. Això fa que molts dels programes literaris s'acabin convertint en pur entreteniment, com ja comentarem més endavant. D'altra banda, molts dels programes més directament relacionats amb la cultura i la literatura són portats a franges horàries fora del "prime time", a altes hores de la matinada, en programacions inestables que canvien fàcilment enfront d'altres tipus d'entreteniment, com ara els esdeveniments esportius. Tal i com ho assenyala Teixidor, "fixem-nos en la gran quantitat de programes de cuina que hi ha a totes les televisions i a tots els diaris, i els horaris o les planes de màxima audiència que els concedeixen, i comparem-los amb l'escassetat de la informació cultural i els horaris impossibles que tenen. És veritat la crítica dels pedagogs socials que la televisió no prohibeix els llibres, simplement els desplaça." ³ El desplaçament d'aquests programes, quan existeixen, cap a horaris poc còmodes per a l'espectador, no és un fenomen específic de l'estat espanyol. També es dona a televisions de països com França o Anglaterra

Davant d'aquest context, cal reflexionar si és interessant fer programes de televisió sobre llibres i quin format haurien de tenir. Com ja hem dit, literatura i televisió és una parella no sempre fàcil d'unir. Mostra del debat que suscita aquest binomi, és l'informe que sobre aquest tema va elaborar el Ministeri corresponent l'any 2000 a França. ⁴ En un país amb una gran tradició literària i amb alguns dels programes televisius sobre llibres més emblemàtics com "Apostrophes", ha esdevingut, doncs, una qüestió a analitzar.

D'altra banda, és per això que avui els espais de televisió dedicats als llibres s'obren a noves propostes, nous formats. S'aborda l'actualitat literària i les novetats editorials, es fan reportatges a peu de carrer, es busquen racons i llocs literaris, etc. D'aquesta manera, es busca enfocar la literatura des d'altres punts per poder arribar a tothom i fer possible que atregui l'interès del màxim nombre de telespectadors possibles.

Tal com diu Emili Manzano, responsable del programa "L'hora del lector": "La cultura i la literatura, els llibres, les humanitats són cosa de tothom, que pot interessar tothom, que

---

³Teixidor, E., *La lectura i ...* op. cit. pàg. 162. Vegeu bibliografia.

⁴Bourgois, O. (2000). *Le Livre à la télévision : rapport à Mme la ministre de la culture et de la communication*. France: Ministère de la culture et de la communication. 79 pàgs. (Baixat el 23/11/2012)
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/004000432/index.shtml>

pertany a tothom, és part del patrimoni. Jo ja sé que faig un programa per a minories, perquè és una minoria la que llegeix, però és una minoria que té tot el dret de tenir un programa que parli de llibres. En això sí que enyoro la Catalunya d'abans de la guerra, on sembla que hi havia un compromís general en favor de la cultura i de la instrucció públic.”⁵

Amb la intenció de buscar noves fórmules per parlar de literatura, val la pena assenyalar que els llibres i la literatura apareixen en els mitjans de comunicació (ràdio, premsa escrita, TV) no només en uns determinats programes específics sinó que, sovint, formen part de programes més generals, magazines, telenotícies... Així doncs, com escriu el crític Àlex Broch, “el llibre pot aparèixer, doncs, en un magazine cultural generalista -és l'opció més fàcil i còmoda- o formar part d'un programa únic dedicat al món del llibre i la cultura escrita”. Si ens centrem en la premsa escrita, podem citar els suplementes literaris de les grans capçaleres de referència com “Le Monde”, “New York Times”, o els suplementes de cultura, no només de literatura, d'alguns diaris editats a Catalunya i a Espanya, com el suplement cultural del diari “Avui”, “Cultura/s” de “La Vanguardia” o “Babelia” de “El País”, per citar-ne alguns.

A la televisió, el llibre i la literatura apareixen en seccions més o menys fixes, a “Els matins” de TV3, ja abans amb Josep Cuní, i també en l'etapa actual. La literatura també es podia trobar a les recomanacions d'Emili Teixidor al programa de ràdio “Catalunya Matí” en l'època d'Antoni Bassas. Actualment, aquesta ràdio té un programa literari, “Lecturàlia”, a càrrec de l'escriptor Màrius Serra. A “El cafè de la República”, també d'aquesta emissora, els llibres hi apareixen regularment.

En totes aquestes seccions ja sigui de premsa escrita com de ràdio o televisió, podem llegir des de notícies sobre les presentacions de llibres, les novetats editorials, fins a l'oferta de llibres per Sant Jordi... Es parla d'autors famosos (no necessàriament per la seva qualitat), dels veredictes dels grans premis literaris que es donen anualment (Premi Nobel, Premi Sant Jordi, Premi Planeta...). Tot això implica la presència del llibre als mitjans de comunicació. Lògicament el pes de les grans editorials i dels seus departaments de màrqueting i de comunicació determinen molt la presència d'un o altre autor o llibre als mitjans. A vegades algunes notícies estan més a prop de la premsa del cor que de la

---

⁵Serra, Montserrat (2008). Entrevista a Emili Manzano, periodista cultural, director i conductor del programa de llibres 'L'hora del lector'. Barcelona: Vilaweb, cinc de març de 2008. <http://www.vilaweb.cat/noticia/2765310/20080305/noticia.html> (Baixat el 23/11/2012).

literatura, com per exemple, quan un personatge famós (actriu, futbolista) “escriu” un llibre.

3. DOCUMENTANT LA RECERCA. ANÀLISI DE LES TIPOLOGIES I CONTINGUTS DELS PROGRAMES DE TELEVISIÓ SOBRE LITERATURA

En aquest apartat ens centrarem en l'anàlisi d'alguns programes de llibres que s'emeten o s'han emès en diferents períodes i en diferents cadenes de televisió, nacionals i internacionals. Segons Àlex Broch, “confegir una escaleta de programa, si es vol, tampoc no és difícil. Des d'entrar a la biblioteca d'un autor, saber en què treballa, conèixer una recomanació seva, fins al debat, no necessàriament diàleg, entre experts d'un tema que genera conflicte d'opinió i, per tant, tensió d'idea, passant pel dia a dia habitual del món editorial i social sorgit de la literatura, la història, la sociologia i l'assaig, com efemèrides, celebracions, exposicions (...) Però, de segur, que en tots aquests anys, la televisió haurà acumulat multitud de projectes entre els quals garbellar, seleccionar, triar i fer una síntesi i una prova amb les propostes més operatives.”⁶

Per a entendre millor la relació entre televisió i llibres i veure quins d'aquests projectes o propostes de què parla Àlex Broch ens semblaven més interessants, vam seleccionar una mostra de programes per a analitzar que oferissin un ventall divers. D'una banda, hem volgut donar una ullada tant a les televisions internacionals com a les televisions nacionals i locals. Per això hem escollit alguns dels programes més coneguts i emblemàtics de la televisió estatal i de la televisió autonòmica. Alguns d'aquests ja estan fora d'antena i alguns encara s'estan emetent. Hi ha programes molt enfocats a l'entreteniment i n'hi ha d'altres que no fan cap concessió a l'espectacle. La selecció és la següent:

“Apostrophes”. És “el” programa per excel·lència que presentava i dirigia Bernard Pivot, que posteriorment va dirigir i presentar “Bouillon de culture”. Es va emetre per Antenne 2 (França) durant 15 anys, del gener de 1975 al juny de 1990, amb entregues d'uns 60 minuts de durada. “Apostrophes” va ser un programa d'entrevistes sobre literatura. Pivot conversava, fonamentalment amb escriptors, demostrant un gran coneixement de la seva obra i establint una relació estreta amb l'entrevistat. La llista d'entrevistats la van compondre persones d'una gran volada i prestigi.

---

⁶Broch, Àlex (2000). *La televisió i els llibres*. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. http://www.escriptors.cat/escriptors/?q=aelcdui_tc (Baixat el dia 22/10/ 2012).

“My life in books”. Aquest programa, presentat per Anne Robinson i emès per la BBC (Regne Unit), abordava la literatura amb un format d'entreteniment. Amb una durada de 30 minuts, els convidats (personatges famosos) compartien els seus cinc llibres favorits i parlaven sobre l'impacte que aquests llibres havien tingut en les seves vides. Va estar en antena del febrer de 2011 al març de 2012.

“Cultbook”. Malgrat el nom del programa i del seu presentador, Stas' Gawronski, era un programa de la televisió italiana, Rai 3, que es va emetre durant dos anys (2007-2009). “Cultbook” va ser un programa de llibres que donava molta importància a l'estètica: un plató que imitava l'estructura d'un escenari, molts moviments de càmera, objectes repartits per l'espai... i que girava a l'entorn de les lectures que feia el mateix presentador, Gawronski. Un programa que mostrava els referents culturals i històrics que extreïen dels llibres que tractaven. La durada de les entregues era breu, d'una mitjana de set minuts

“Negro sobre blanco”. Va ser un programa d'entrevistes, dirigit i presentat per Fernando Sánchez Dragó, en el qual es parlava de llibres amb els seus autors corresponents. Es va emetre per RTVE (Espanya) del 1998 al 2004 amb una mitjana de trenta minuts cada emissió. En aquest programa el presentador era exageradament protagonista, aprofitava qualsevol ocasió per mostrar els seus propis coneixements i tenia un interès excessiu en l'opinió política i ideològica de l'entrevistat, a partir de la qual, el presentador aprofitava per abordar temes d'actualitat.

“A fondo”. Va ser emès per RTVE (Espanya), i dirigit i presentat per Joaquín Soler Serrano durant 5 anys, del 1976 al 1981. Més que ser, un programa de llibres pròpiament dit, era un programa d'entrevistes en el qual Soler Serrano entrevistava en profunditat, tal i com el títol del programa indica. Van passar pel programa grans personalitats del món artístic com Salvador Dalí, del cinema com Bernardo Bertolucci o Elia Kazan i sobretot, escriptors com Octavio Paz, Josep Pla, Camilo José Cela, Jorge Luis Borges, Rafael Alberti, Julio Cortázar o Mario Vargas Llosa, per citar-ne només alguns. “A fondo”, és considerat un programa exemplificador del gènere d'entrevistes. La durada de 90 minuts que tenien les entregues ajudaven a aprofundir en els continguts tractats.

“L'hora del lector”. Va ser emès des de l'abril de 2007 fins al juny de 2011 al canal català, 33. Va ser un programa més a prop de la conversa que d'entrevistes pròpiament

dites. El presentador i director Emili Manzano conduïa un diàleg d'uns seixanta minuts amb alguns escriptor, escriptores i/o persones relacionades amb el món dels llibres, en el qual es parlava de llibres en un format divulgatiu. A més, comptava amb col·laboradors fixes, com Víctor Amela, per citar-ne un.

“La ciutat dels llibres”. Es tracta d'un dels programes de televisió local, concretament a les comarques gironines, que ha comptat amb una bona acollida pel fet que es va emetre per Televisió de Girona des de l'any 2004 fins al 2010. El seu presentador, Xavier Carmaniu Mainadé, feia entrevistes d'uns trenta minuts a diferents escriptors especialment vinculats a les comarques gironines. D'aquesta manera, donava a conèixer llibres i escriptors que potser no tenien la popularitat d'altres autors, però que podien ser igual d'interessants. És l'únic dels programes que no vam poder visionar per internet. Ho vam a fer a l'Arxiu Municipal de Girona on hi ha còpies de totes les emissions.

“L'última troballa”. És una producció de Penedès TV i Comunicàlia, de la Xarxa de Televisions Locals. És l'únic programa de la tria que encara està en antena. De fet, és el més recent ja que es va estrenar al setembre de 2011. Amb una durada de trenta minuts, el presentador, i també escriptor, Jordi Llavina, se centra en la nova obra d'un autor o autora que és entrevistat en entorns diferents, fora de plató; en espais quotidians com un mercat, un bar... A més, l'entrevista no és en un plànol fix, la conversa també es produeix mentre es camina, com una passejada literària.

4. QUADRE DE SÍNTESI DE L'ANÀLISI DE PROGRAMES

(Vegeu document adjunt)

5. EVOLUCIÓ I CANVI. DE L'ANÀLISI DE PROGRAMES A UN DOCUMENTAL PROPI

Fins ara, hem estat parlant d'uns programes de televisió i de la situació actual de la literatura i els llibres en el món audiovisual i de la comunicació en general. Ha estat un pas previ del tot necessari abans de passar a la confecció del nostre propi producte. Així doncs, el que hem vist en realitzar aquesta part, sobretot amb l'anàlisi dels programes, és el que ens ha servit per situar-nos en el món audiovisual de la literatura i ens ha ajudat per anar definint les bases del producte final. Saber què i com s'havia fet, ens ha proporcionat moltes de les eines necessàries per dur a terme el nostre projecte. Ha estat una recerca que progressivament ens ha anat ajudant a definir allò que volíem fer. Si la primera idea que ens havíem plantejat era la d'un magazine literari, de mica en mica va anar agafant cos la idea de construir un documental.

Podria semblar que el resultat final no tingui coherència amb els plantejaments inicials, però creiem que sí que en té. Més aviat, es pot dir que es tracta d'un procés de recerca, per a intentar construir una producció audiovisual que satisfés els nostres interessos i recollís les idees que hem anat aprenent i madurant al llarg de la nostra investigació. Hi ha una evolució que s'ha anat concretant en un treball que no és immòbil, sinó que s'ha anat modulant fins a convertir-se en el què és ara. Així doncs, la visualització de tots aquests programes sobre llibres, lluny d'ajornar la realització de la nostra pròpia proposta, ens ha permès dur-la a terme amb ple convenciment i amb més coneixements que abans no teníem. A partir del que anàvem veient en les propostes audiovisuals que hem seleccionat, podíem anar dibuixant un futur producte. Sense analitzar alguns dels programes que s'havien fet, potser no hi hauria hagut aquest procés del qual estem parlant.

D' "Apostrophes", per exemple, ens va agradar que es donava molta importància a la veu de la persona entrevistada. Sembla una evidència, però moltes vegades, l'entrevista acaba essent una bateria de preguntes prefabricades i l'entrevistat pot aprofundir poc en el seu món, en les motivacions essencials de la seva escriptura. A "Apostrophes", l'entrevista era bàsicament un diàleg, guiat per Bernard Pivot, però un diàleg obert, a mode de conversa, ple de complicitats i amb el temps suficient per a entendre aspectes molt rellevants de les personalitats entrevistades. És en aquest gènere en el que va excel·lir el periodista Soler Serrano amb el seu programa "A fondo", que constituïa també una entrevista llarga, densa i plena de contingut. En definitiva, una entrevista en profunditat. D'aquests dos programes,

doncs, ens vam quedar amb la idea que el nostre producte no havia de tractar superficialment els temes que hi apareguessin. Creiem que això passa, en part, a la “La ciutat dels llibres”. Les entrevistes aporten coneixements nous i amenitat, tot i que segurament no s’acaba d’aprofundir el suficient, sobretot si ho comparem amb els programes citats anteriorment. De totes maneres, ens va interessar perquè també s’agafen personatges que no són de primera línia, però que tenen coses a dir. Al programa de RTVE, “Negro sobre blanco”, creiem que hi ha un tractament banal dels continguts i l’entrevista s’acaba convertint en un espai perquè el presentador, Fernando Sánchez Dragó, pugui lluir-se, demostrant els seus coneixements. Malgrat que la figura de l’entrevistador o presentador és molt important (pensem en els citats Bernard Pivot i Joaquín Soler Serrano), aquest no ha de tapar o reduir l’entrevistat a un simple convidat o una mera comparsa del programa.

Observant aquest fet, vam pensar que si volíem fer un programa de televisió que aprofundís en els seus continguts no podíem obrir gaires fronts, tant pel nombre d’autors, com d’obres o de temes. El nivell de profunditat és molt diferent si, en mitja hora, es parla de tres llibres i autors o només se’n tracta un. Això no vol dir que no pugui funcionar. A “L’hora del lector” per exemple, es parla de força llibres i s’aconsegueix un bon equilibri entre diversitat i profunditat.

És en aquest moment, doncs, que va sorgir la idea de fer un programa dedicat en exclusiva a un sol autor. Cenyir-nos a una única personalitat literària ens ajudaria a elaborar els continguts i que aquests estiguessin treballats. El projecte, doncs, ja començava a dibuixar nous camins.

Tot visionant el programa “L’última troballa”, vam poder intuir, però, els perills de cenyir-nos a un sol autor. Aquest programa consisteix en una entrevista sobre l’última obra que ha escrit la persona entrevistada. Tota la conversa gira entorn del llibre i això permet fer una bona aproximació per qui no l’ha llegit i ampliar continguts per a qui ja l’ha llegit. Però nosaltres no volíem construir un programa monotemàtic que es fonamentés bàsicament en la dinàmica d’entrevista (tots els programes literaris que anàvem veient tenien una entrevista com a eix del programa) i la línia redundent que podia agafar tractant només un autor. Per tant, vam considerar important que la o les possibles entrevistes del programa no fossin el focus principal però sí un fil conductor del nostre projecte.

És en aquest moment, que també es va produir un canvi que va ser essencial perquè un programa sobre un sol autor no fos sinònim de monòton: prescindir del plató. Tots els programes que havíem visionat excepte “L'última troballa”, utilitzaven plató. Posar-lo en qüestió ens obria noves perspectives. Les entrevistes podien ser fetes en llocs diferents. Així ens podíem acostar a les geografies vitals de l'autor triat. A més, totes les idees que se'ns anaven acudint, paral·leles i complementàries a la progressiva transformació del programa, ens allunyaven del plató i cada cop era més irrellevant utilitzar-lo, ni tan sols el vèiem necessari com a suport per a les possibles entrevistes. Sense plató tindríem més marge de maniobra tant creatiu com de muntatge.

Pas a pas, doncs, es va anar consolidant la idea que el nostre programa fos un documental. Amb un documental podríem utilitzar un llenguatge narratiu molt més interessant i creatiu alhora. Ja ho havíem vist al programa italià “Cultbook” que comptava amb un tractament escenogràfic diferent: el plató tenia elements plàstics interessants però segurament no suficients per a desenvolupar un llenguatge narratiu prou ric. De totes maneres, ens ajudà a veure noves possibilitats. També era interessant veure el presentador, Stas' Gawronski, com anava recitant, al llarg del programa, fragments de l'obra que s'estava tractant. En un documental, les opcions de crear diferents espais, veus, relacions... creixien i això va fer decantar definitivament la balança. Aquest format de programa no impedeix que hi hagin els elements que podem trobar en un programa literari, com és l'entrevista. Podrien haver-hi entrevistes, però no es quedarien al plató, sinó que podrien estar relacionades amb altres parts del documental.

En relació al programa “My life in books”, s'utilitzen els llibres com a mitjà d'entreteniment, es tracta que persones famoses triïn i comentin el seu llibre preferit. És una idea simple, eficaç de cara a l'audiència, però es corre el perill de la superficialitat. Vam pensar que en un documental era més difícil caure en el tracte superflu que sovint es dona a la literatura en molts programes. Arribades a aquest punt, el magazine literari havia anat transformant-se en un documental. Ens faltava decidir quina personalitat literària seria el centre d'interès i l'eix vertebrador del nostre documental.

6. CRITERIS PER A LA CONFECCIÓ DEL DOCUMENTAL

En un documental sobre literatura hi ha d'haver literatura. Dit així, és una gran obvietat. La qüestió és de quina manera aquesta literatura arriba a l'espectador, a l'hipotètic lector. Hi ha programes de literatura que en parlen basant-se quasi exclusivament en el text escrit, sense contemplar i treure suc de la vida que hi ha darrera les paraules. Nosaltres hem volgut remarcar en el nostre programa la importància de la literatura viva, que arriba pels diferents sentits, per les emocions, la sensibilitat, la corporeïtat, si es vol. Davant d'un poema, per exemple, no creiem que haguem de limitar-nos només a veure'n l'estructura lingüística, a valorar-ne analíticament la seva qualitat, a explicar-ne el contingut, sinó que li podem donar veu, recitar-lo. Aquesta idea d'una literatura viva que es transmet per canals i expressions diverses per tal d'arribar al seu receptor, ha estat, doncs, el motor del nostre projecte audiovisual que justament per aquest motiu ha agafat el format d'un documental de creació.

Ja hem dit en el capítol anterior que aquest documental havia de tenir com a nucli central un autor. Una personalitat literària que ens permetés mostrar les diferents cares de la literatura i que fos un autor que es pogués "tocar" o "veure" des de diferents vessants, és a dir, des d'una perspectiva interdisciplinària. D'aquesta manera aconseguiríem fer, tal i com hem comentat anteriorment, un programa de literatura amb literatura viva.

No vam trigar molt a decidir que l'escriptor Pere Calders seria el centre del projecte. Per què Pere Calders? Nosaltres creiem que es tracta d'un autor que pot ser abordat des d'una perspectiva polièdrica, no només perquè a banda de la seva tasca d'escriptor va tenir altres ocupacions, com la de ninotaire a "L'Esquella de la Torratxa", sinó perquè la seva literatura ha servit d'inspiració per a peces teatrals, musicals...

Es dóna la circumstància que l'any en el qual s'ha realitzat aquest treball, l'any 2012, ha estat l'any Calders, juntament amb Joan Sales i Avel·lí Artís Gener, "Tísner", pel fet de ser el centenari del naixement dels tres autors. (1912-2012). D'alguna manera, el nostre treball de recerca s'afegeix a la celebració. Però això va comportar pros i contres. Essent un any commemoratiu hi ha hagut moltes activitats i propostes i, per tant, corríem el perill que hi haguessin iniciatives similars i que algunes de les activitats que proposàvem, ja es trobessin a la xarxa i que les nostres no fossin prou originals. Volíem dur a terme un projecte propi i

no repetir camins ja resseguits. Això, però, no ens va fer enrere, tot el contrari. Vam pensar que seria una motivació més per fer alguna cosa que, aprofitant l'avinentesa de la celebració, s'allunyés del que ja s'havia fet. I d'altra banda, el fet de ser el centenari del naixement de Pere Calders ens obria moltes portes i ens ofería moltes possibilitats de conèixer l'autor i la seva circumstància. Efectivament, les nombroses activitats que es van anar fent al llarg de l'any ens van ajudar a confegir el nostre producte final. Davant del gran ventall de propostes, vam haver de centrar-nos i decidir a quines activitats assistiríem. Era evident que havíem de seleccionar quines serien les més interessants i profitoses per a nosaltres però, sobretot, per al treball. Vam passejar per rutes literàries, vam assistir a representacions de contes, i escoltar un CD amb el contes de Calders musicats...⁷ En qualsevol cas, l'aposta per Pere Calders considerem que va ser encertada. És un autor que ens ha permès tirar endavant el projecte de plasmar la nostra idea de literatura viva mitjançant la confecció d'un documental.

Es pot entendre la literatura com un element que només està present als textos, però creiem que és un error. La literatura agafa moltes més formes que les d'un propi text. La literatura és metamòrfica, canvia de forma i no només es troba en un estat, sinó que presenta diferents cares. De Calders hem intentat mostrar això. No només els seus textos des del punt de vista escrit, sinó les diferents formes en les quals podem trobar l'obra de Calders: teatre, música, il·lustracions... Pensem que la literatura viva, també permet arribar molt millor als sentiments de l'autor. Així, és molt diferent llegir un fragment de Calders de quan estava als camps de refugiats o bé escoltar-lo des d'un d'aquests camps, interpretat per una persona que ha tingut una experiència similar.

Hem d'aclarir, però, que no hem volgut enfocar el programa des d'un punt de vista purament biogràfic. No és que no ho tinguem en compte, però volem donar importància a altres aspectes⁸. Tot i així, també mostrem coses ja dites, però sempre hem intentat expressar-ho d'una manera diferent, reduint al màxim la monotonia que sovint s'associa a la literatura en molts programes de televisió. Hem intentat reconvertir una línia plana en una línia en ziga-zaga, en espiral, amb bifurcacions...

---

⁷ Cançons de la veritat oculta (DVD). Contes de Pere Calders interpretats en forma de cançons per Judit Neddermann, a partir les composicions creades per joves músics catalans.

⁸ Si alguna persona està interessada en la vida del nostre autor, té diverses fonts a l'abast per a informar-se. Entre d'altres i molt especialment, cal destacar el "Fons Pere Calders" dipositat a la Universitat Autònoma, amb nombrosos documents disponibles a la seva pàgina web. Com també l'excel·lent biografia: "Pere Calders, veritat oculta", d'Agustí Pons. Vegeu webgrafia i bibliografia.

En aquest punt sobre els criteris que hem anat establint, no és possible deslligar la concepció d'un producte audiovisual de la seva plasmació pràctica. Els elements tècnics estan al servei de les idees que es tenen al començar i durant un projecte d'aquestes característiques. Però també és veritat que els aparells o la tecnologia poden afavorir determinades decisions, poden posar-hi pegues o induir a noves idees. En el capítol anterior, hem parlat de la determinació de no fer servir plató. Aquest fet que ens ampliava la capacitat de crear nous entorns, també ens complicava la producció. Triar localitzacions, els desplaçaments, el transport de material per a l'enregistrament, la dificultat d'aconseguir una bona qualitat del so, etc. D'alguna manera, les autores hem estat al mateix temps, productores, directores, guionistes, directores de fotografia, "camerawoman", muntadores, editores de so.

També ens hem volgut assessorar per persones properes i expertes en el camp audiovisual. Hem treballat amb equips molt lleugers, gràcies a les possibilitats de les videocameres digitals actuals que, sense ser instruments professionals, han anat millorant molt les seves prestacions i ofereixen possibilitats interessants com l'enregistrament en alta definició. Més complicat ha estat el difícil tema del so. Vàrem poder aconseguir micròfons dels anomenats "de corbata", perquè en els enregistraments, especialment en exteriors, els micros incorporats a les videocameres no donaven prou fiabilitats enfront els sorolls ambientals. Pel que fa al muntatge i a l'edició, hem treballat amb el programa "Adobe Premiere Pro CS5", assequible i a la vegada suficient per als nostres objectius i capacitats.

Amb aquest documental de creació, en tot moment hem volgut accentuar el dinamisme i la vitalitat, amb imatges més directes i amb imatges de recurs; amb imatges que ensenyen aspectes centrals o que mostren aspectes col·laterals de Pere Calders. Imatges que suggereixen i imatges més descriptives. En definitiva, hem intentat trobar les imatges adequades en relació al muntatge ideat o imaginat.

Hem procurat que el documental no sigui un producte fet de compartiments estancs, amb fragments, que tenen un inici i un final amb uns enllaços estrictament marcats, sinó que hem entès el programa com a una successió d'imatges les quals una evoca l'altra. El documental no està fragmentat ni explicat mitjançant una veu narradora, sinó que el conjunt d'imatges, ja siguin les d'una persona entrevistada, les d'un actor..., generen per elles mateixes la narració del programa. Això no necessàriament porta al "caos" i a una barreja d'imatges sense sentit. Hi ha una estructura interna clara però sense agrupacions

temàtiques separades o aïllades entre elles. Això vol dir que, en la fase de rodatge cal tenir al cap una idea propera de com serà el muntatge i, també, sobre la composició dels plànols. De tota manera, hi ha hagut també una constant “reguionització” com un recurs progressiu, tant en l'enregistrament com en el muntatge.

També volem assenyalar que des d'un principi hem tingut molt clar que un programa de literatura, en aquest cas un documental, ha d'estar concebut per a qualsevol persona que el vulgui veure, és a dir, no l'hem ideat pensant en una franja determinada d'edat. Un nen o una nena no veurà el mateix que un adult, però tots dos ho aprofitaran, de maneres diferents. No volem, doncs, delimitar el programa i posar una edat recomanable. Volem que la persona que miri el documental pugui absorbir literatura, submergir-s'hi sense prejudicis. És cert que hi ha parts del documental en què es parla del lloc de Calders en els corrents literaris, o que es comenta la sortida editorial de les publicacions de la seva obra, per exemple, que poden ser menys assequibles, per a segons quin públic. Tanmateix, hem volgut presentar aspectes diversos, de forma i contingut, per tal que cadascú pugui trobar-hi elements que l'atreugin i li suscitin el desig de llegir Calders. Hi haurà persones, no només infants, que poden trobar interessants els continguts que es desprenen dels comentaris dels nens i nenes de l'Escola “Les Pinediques”, o les il·lustracions de l'escenificació de “Des del cel cap avall”. Algú que no coneix res de Calders pot fixar-se en els microcontes il·lustrats amb imatges i representats teatralment. Una persona més entesa pot estar més concentrada en les entrevistes i hi ha qui pot emocionar-se amb les vicissituds de Calders, a Prats de Molló, començant el camí de l'exili. Són només exemples, ja que cadascú ha de tenir llibertat i maneres diferents de mirar el documental.

Amb aquesta perspectiva, hem volgut mostrar la interdisciplinarietat que pot agafar un autor. Hem pogut connectar Calders a diferents disciplines, com ara el teatre, la música, la pedagogia... Amb això demostrem que un autor no es connecta a un sol endoll, sinó que presenta un gran nombre de cables per connectar a diferents endolls. Teníem molt d'interès en fer això per tot el que hem anat explicant: la literatura es troba en molts llocs (en un bar, en les xarxes socials...) i, com ja hem dit, amb moltes formes. Per tant, així com Calders intentava donar una altra visió i perspectiva de les coses, nosaltres hem intentat fer un programa que mostri diferents mirades amb les quals acostar-se a la literatura. Aquestes idees que anem recollint per a confegir el documental estant lligades amb la literatura que Calders escrivia. Ell parla sobre veritats ocultes, fuig del tradicional, o utilitza el tradicional com a vehicle per introduir la màgia i, per tant, fer que una situació aparentment quotidiana

es converteixi en sorprenent... Això últim t'ajuda veure la vida d'una altra manera. El nostre documental i la seva estructura ha volgut correspondre a aquesta forma d'entendre la literatura que tenia Calders.

7. ESTRUCTURA I SECCIONS DEL DOCUMENTAL

El documental que hem dut a terme i que podeu visionar mitjançant el suport del DVD que adjuntem, té com a eix vertebrador allò que hem anomenat en l'apartat anterior, literatura viva. Acostar-nos a un autor i a la seva obra no com a una relíquia sinó intentant copsar el batec d'una obra, que és vigent, i la força del seu autor que va viure i escriure en unes determinades circumstàncies personals i socials. És per això que aquesta literatura viva s'ha de veure reflectida en totes les seccions que constitueixen aquest documental. Es tracta de diferents apartats, de registres i dimensions diferents, que pretenen acostar-se de manera plural a la polifacètica personalitat literària de Pere Calders. També cal precisar que les diferents parts que componen el documental no necessàriament es presenten en la producció audiovisual de forma seqüenciada i ordenada, tal i com les comentem a continuació.

7.1 Prats de Molló: inici d'un llarg viatge

Com podíem parlar de la vida de Pere Calders utilitzant la literatura viva? Moltes vegades, tal i com hem pogut constatar en el visionat d'altres programes, la biografia d'un autor està tractada excessivament anecdòtica ⁹, o excessivament simple ¹⁰. Amb un autor com Pere Calders considerem essencial tractar la seva biografia, buscant una mesura justa a l'hora de tenir-la en compte, sense exagerar-ne les peripècies personals, però sense obviar-ne els episodis més rellevants. Des d'aquesta perspectiva, vam buscar quins moments de la seva vida podíem subratllar. Vam trobar oportú de fixar-nos en la seva estada a Prats de Molló, considerant-lo un punt clau de la seva vida. Així com l'entrada a l'escola als nou anys, constitueix el primer contacte amb el món de les lletres, l'entrada al camp de refugiats de Prats de Molló l'any 1939 i el temps transcorregut allà, constitueixen un cop emocional important per l'autor, tal i com queda palès a la crònica titulada "Prats de Molló" que va escriure a *La revista dels Catalans d'Amèrica* a la secció "Pàgines de l'exili" ¹¹. Aquesta crònica, doncs, ens ha servit per introduir una part biogràfica significativa al documental.

---

⁹Vegeu, per exemple, "Blanco sobre negro": http://www.youtube.com/watch?v=tfWS2u2dc_A

¹⁰ Vegeu, per exemple, "La ciutat dels llibres": <http://www.youtube.com/watch?v=2y18gvSUhBg>

¹¹ Vegeu la biografia de Pere Calders ja citada. Pàgines 131 i 132.

El relat que acabem de citar presenta una descripció rude dels fets i de la duresa de les situacions. No és la narració exhaustiva dels fets, sinó un relat intens degut a la profunditat de les paraules del mateix Pere Calders. És a través de les seves paraules, que es pot percebre el desgast que la guerra provoca en les persones, i Calders no n'és una excepció. Un viatge que va començar a Barcelona amb l'esclat de la guerra el 18 de juliol de 1836, seguit de la inscripció a l'exèrcit de la República l'estiu del 1937 on el van nomenar sergent cartògraf. En aquest moment, es va posar en marxa la Institució de les Lletres Catalanes, que va ser clau per l'ajuda que va donar a Pere Calders en oferir-li la redacció d'unes notes al marge de la seva vida militar per incloure en una col·lecció de literatura de guerra. Al desembre del mateix any, hi ha la batalla de Terol que impacta fortament a Pere Calders. D'aquesta experiència en va sortir la novel·la-reportatge, *Unitats de xoc*, amb pròleg de Carles Riba i il·lustrat per Enric Clusellas. Calders diu sobre el llibre: “El vaig escriure vestit de soldat i havia de passar per censura militar: m'era vedat d'explicar tot el que veia i vivia. I cal tenir present que fou publicat en plena guerra, o sigui que a més d'una censura militar, hi ha una censura civil, política, que era molt primmirada”. I afegeix: “No tracto pas de justificar res, entre altres raons, perquè el passat no es pot canviar. A vegades, en el transcurs d'entrevistes, al·ludeixen a la meva condició d'ex-combatent per la República, i sempre responc que només vaig ésser soldat, amb el pensament i el cor posats en Catalunya”¹². De la batalla de Terol també en va sortir el relat “Les mines de Terol”, il·lustrat pel propi Calders. El 15 d'abril de 1938, amb l'arribada de les tropes franquistes a Vinaròs, Calders ha de recular precipitadament fins a Barcelona. El desembre del mateix any però, amb la caiguda de la ciutat, Pere Calders va veure's obligat a marxar. De Barcelona a Vic i de Vic a Ripoll i Camprodon. Travessa la frontera pel Coll d'Ares fins arribar a Prats de Molló. El viatge acabarà amb l'exili a Mèxic. Així doncs, Prats de Molló és un punt neuràlgic en aquesta trajectòria militar i civil, individual i col·lectiva, d'una gran intensitat des del punt de vista emocional i físic.

És llegint aquests textos on les sensacions de Calders envers el camp de refugiats i ell mateix, cobren vida. D'aquesta manera la part biogràfica queda englobada en aquesta etapa. Això no significa que les altres no siguin importants, però per no caure en el tractament superflu, intranscendent i superficial de la biografia, ens ha semblat adient tractar el tema a partir d'un punt cabdal. Sabem que només és una part de la vida de Calders i que tampoc

---

¹² Vegeu la biografia de Pere Calders, ja citada. Pàgines 131 i 132.

apareix explícita, però considerem que les paraules que l'autor va escriure han de ressorgir pel seu propi ressò.

Perquè les paraules cobrin vida, es necessita una veu. Una veu que pugui entendre-les semànticament però, sobretot, vivencialment. D'aquesta manera les paraules i, en definitiva, la literatura (perquè encara que es parli d'una part més biogràfica, la literatura ja hi conflueix, continua essent la columna vertebral) és més punyent. Per això els fragments seleccionats de "Prats de Molló" estan recitats per una persona gran, un avi que també ha viscut la guerra en primera persona.

Unint el lloc, les paraules, el narrador omniscient i el narrador present s'aconsegueix ensenyar una petita mostra biogràfica de l'autor. En un espai fred, silenciós i serè les paraules escrites cinquanta anys enrere reviu.

7.2 "Pere Calders: per on has entrat ?" Els infants i Calders

"Raspall", "Des del cel cap avall", "En començar el dia", "La lluna a casa", "Els nens voladors", "Vides exemplars", "La finestra", "El problema de l'Índia", "L'arbre domèstic"... Tots aquests textos tenen en comú que han estat treballats per nens i nenes, concretament els de l'escola "Les Pinediques", de Taradell. Així doncs, la literatura caldersiana també ha entrat a les escoles. L'escola "Les Pinediques" va treballar els contes de Pere Calders com a eix transversal del curs 2011-2012, i durant la setmana de Sant Jordi, l'escola es va convertir en un espai ocupat per les diferents interpretacions plàstiques que els nens i nenes, des de P3 fins a sisè, havien fet dels contes de Calders. Des de recrear el balcó de la senyora Marta i l'estrella, fins a elaborar un arbre que sorgia del centre del vestíbul de l'escola. D'aquesta manera, els nens i nenes van llegir, compartir, debatre i interpretar els contes de Calders.

A vegades no es té prou en consideració l'opinió que els infants puguin tenir de la literatura i, generalment, quan se'ls dóna veu és per parlar de contes que van dirigits, exclusivament, a la seva franja d'edat. Ens interessava molt conèixer la interpretació i la valoració que feien els infants tant dels contes com de l'autor. Al cap i a la fi, aquesta és una altra manera de fer literatura viva: canviar el lector que estem acostumats a sentir en un documental sobre literatura, per poder-ne escoltar un altre, els infants, més abandonats en aquests tipus de programes, però no menys importants, sinó fonamentals per poder entendre l'aproximació d'una obra literària al públic en general. Sense infants que llegeixin no hi haurà adults lectors.

L'estona que vam estar conversant amb uns quants dels nens i nenes de diferents edats de l'escola "Les Pinediques", ens va servir per poder-ho confirmar. L'actitud d'aquests infants davant les principals característiques de l'obra i la vida de Calders, el gruix de sensibilitat, raonaments i criteris que ens van desvetllar, va sobrepassar les nostres expectatives. Va ser una hora i mitja de diàleg ininterromput, ple de connexions entre literatura i vivències personals, emocions, situacions històriques actuals i de l'època de l'autor. Durant aquella estona vam poder constatar la quantitat de coses que els nens i nenes, perceben, entenen, i valoren. Moltes coses que a vegades són imperceptibles als ulls dels adults que no es dediquen a l'educació, o que poden semblar poc importants, però que són essencials per entendre la visió que els infants tenen del món social i cultural que els envolta i com i quan poden aprendre a través dels llibres.

"Jo li preguntaria: Pere Calders, per on has entrat?". Aquesta va ser la resposta d'en Guillem, un nen de cinc anys, a la nostra pregunta: "Què li demanàrieu a Pere Calders si poguéssiu parlar amb ell? Una resposta pròpia d'un infant i alhora genuïnament caldersiana. Una de les moltes respostes subtils que ens van donar els nens i nenes aquella tarda. Aquesta subtilesa, està en harmonia amb els contes de Pere Calders. De fet, Joan Melcion ens comentava que Pere Calders tenia propensió a acostar-se a les ànimes més pures, referint-se als nens i nenes. Per a l'autor, els infants entenen millor els seus contes que els adults. Per tant, no es pot tallar la cordeta que va de la literatura als infants, perquè estarem destruint una part molt important de la literatura.

Amb aquesta secció del documental, la que està més vinculada a l'educació, la literatura va poder fluir d'una manera diferent, bàsicament perquè l'aportació dels infants suposava una veu nova i complementària per arribar a Calders. Això ha permès que la literatura canviés de forma que és el que volem amb aquest programa. Les múltiples fesomies de la literatura queden sovint amagades. S'han anat desdibuixant i han quedat enterrades sota una llosa. Amb la trobada amb els infants vam ser conscients que aquesta llosa es pot aixecar.

7.3 El ressò d'Antaviana

L'obra de Pere Calders, *Invasió subtil i altres contes*, ha estat portada al teatre ben recentment, durant l'any 2012. Informades de la seva programació a l' "Almeria Teatre" del barri de Gràcia de Barcelona, vam assistir a una de les seves representacions. Després d'haver-la vist, vam tenir molt clar que havia d'aparèixer d'alguna manera en el documental. Finalment, els microcontes han estat el canal mitjançant el qual el teatre ha pres forma en el

producte audiovisual. Lluís Canet, Gemma Deusedas, Savina Figueras i Tono Saló no van tenir cap inconvenient en obrir-nos les portes del teatre perquè poguéssim enregistrar unes quantes escenes de l'obra. Concretament, van representar-nos expressament per a nosaltres i per a l'enregistrament d'aquest treball alguns dels microcontes que hi apareixen musicats: “Ganes de buscar-se-la”, “No se sap mai”, “De quan les bèsties parlaven” i “A tornajournals”.

L'espectacle que s'ha estat representant darrerament a l'“Almeria Teatre”, es podria considerar un relleu actual d'*Antaviana*. L'any 1987 l'estrena d'aquesta obra confegida a partir de contes de Pere Calders i música de Jaume Sisa va suposar el relleu definitiu d'un nou teatre musical en català i donava a conèixer un dels grups capdavanters de l'escena contemporània del nostre país: Dagoll Dagom. Joan Lluís Bozzo, un dels màxims responsables d'aquest grup, va deixar escrit el perquè de la seva tria pels contes de Pere Calders: “Els contes de Pere Calders oferien diversos al·licients per a dur a terme un treball imaginatiu, original, amè i que no trencava, en principi, la línia estètica creada per *No hablaré en clase*, que ens havíem proposat de continuar”. En aquell moment, els components de Dagoll Dagom veien Pere Calders com “un escriptor català incomprendiblement marginat per la “cultureta” catalana. Els seus contes són difícils de trobar a les llibreries i el públic habitual el desconeix completament. Les poques edicions que s'han dut a terme de les seves obres estan exhaurides des de fa molt temps i cap editorial sembla gaire interessada en la reedició dels seus llibres.” El projecte presentava, segons Bozzo, un al·licient afegit: “Desvelar públicament la personalitat literària d'un escriptor català que nosaltres considerem de primeríssima fila, sense que tingui res a envejar dels mestres de la narrativa mundial. El món literari de Calders ens fascina per la simplicitat plena de fantasia, per la inacabable riquesa d'imatges que conté, per la seva ironia sempre carregada de tendresa, pel seu humor entre ingenu i amarg, pel seu llenguatge tremendament assequible i a la vegada elegant, pel fet que els seus contes – malgrat ser universals- responen a una manera de sentir molt pròpia de Catalunya i dels catalans, i que no té cap relació amb el nacionalisme folklòric i carca; per l'enorme capacitat de sorpresa que té la seva narrativa, etcètera.”¹³ Així doncs, l'estrena d'*Antaviana* suposa un punt i a part transcendental per a la difusió i reconeixement envers l'obra de Calders. Aquest ho viu en pròpia persona, ja que manté un estret lligam amb la companyia Dagoll Dagom i, en especial, amb Joan Lluís Bozzo. S'ha de

---

¹³ Aquesta cita i les dues anteriors d'aquesta pàgina estan extretes de: Pons, Agustí (1998). *Pere Calders, veritat oculta...* op. cit. pàg. 289 i 290.

dir, però, que Pere Calders no les tenia totes; tal i com explica ell mateix en l'entrevista que li va fer Josep M. Espinàs, al programa "Identitats", quan va veure aquell grup de joves assajant al local que tenien a Vallvidrera li va dir a Joan Lluís Bozzo: "Em fa il·lusió que hàgiu fet això, però tinc la seguretat que serà un fracàs" ¹⁴. Al final això no va ser així, i va ser una manera perquè la gent entrés en contacte amb la literatura caldersiana.

Calders, doncs, també està present en la forma més escènica de la literatura i això és el que ha buscat la companyia de l'"Almeria Teatre". Nosaltres no podíem obviar la presència teatral en aquest treball sobre Calders. D'una banda, homenatgem l'autor d'*Antaviana* i en recordem aquesta fita del teatre en català. De l'altra, donem a conèixer una nova proposta feta per gent jove, avui mateix. Efectivament, la posada en escena *d'Invasió subtil i altres contes* ha estat l'eco de l'esplendorosa *Antaviana*. Al cap de 34 anys, una companyia petita ha portat l'obra de Pere Calders a l'escenari, on les paraules, els personatges i les imatges caldersianes cobren vida. A més, tot i no ser dramaturg, Calders té alguns contes relacionats amb el teatre, ja sigui perquè el relat gira entorn d'un teatre com en "El Teatre Caramar" de *Cròniques de la veritat oculta* o perquè el teatre és el propi contingut del conte: "Per a un demà millor (drama en menys d'un acte)" d'*Invasió subtil i altres contes*.

7.4 Un itinerari i tres entrevistes. Vies per al reconeixement de Pere Calders

El nostre documental compta amb tres entrevistes. En la selecció de les persones que preteníem entrevistar, vam intentar reunir tres personatges diferents però que alhora es complementessin. Finalment, van ser la figura d'una il·lustradora, d'un professor universitari i d'un editor ¹⁵. Tres representants d'àmbits estretament vinculats a Calders que ens permetien establir punts de contacte entre ells i alhora oferir punts de vista diferents, com així va ser. Carme Solé Vendrell, il·lustradora de gran prestigi; Joan Melcion, un dels millors especialistes en l'obra de Calders; i Jordi Cornudella editor d'Edicions 62. Tots ells van ser entrevistats en un lloc específic i singular, relacionat també amb Pere Calders. Com a una de les activitats de documentació i producció per a preparar el guió de l'audiovisual, vam participar el dia 13 d'octubre en una ruta literària pel barri de Sant Antoni/Eixample

---

¹⁴ Comentari extret de: <http://www.tv3.cat/videos/2419659>

¹⁵ Vegeu annexos A i C

de Barcelona ¹⁶, on Calders va viure després de tornar de l'exili mexicà l'any 1962. En el transcurs de l'itinerari vam fer les localitzacions per a les nostres entrevistes.

a. Entrevista a Carme Solé Vendrell, il·lustradora

L'entrevista a la Carme Solé Vendrell la vam fer al parc que hi ha darrera la biblioteca "Sant Antoni-Joan Oliver". Casualment, en aquesta biblioteca, una antiga fàbrica de caramels, hi ha un gran mural realitzat per la il·lustradora. A més, la biblioteca porta el nom d'un escriptor que també va viure al barri, Joan Oliver, conegut com a Pere Quart.

Fa uns anys, la Carme Solé va posar imatges a l'únic conte de Calders que s'ha il·lustrat: "Raspall". Un projecte que va dur a terme al costat de l'escriptor, el qual va quedar entusiasmat pels dibuixos que va fer la il·lustradora. Calders va escriure: "Els originals de la Carme Solé són una pura meravella. Cal aturar-se davant de cadascun d'ells amb ulls i l'esperit ben desperts, i lliurar-se al goig de comprovar que són peces mestres, aptes per figurar amb tots els honors a qualsevol col·lecció pública o privada. Veient-los, s'entén (i es disculpa) que els moderns procediments de reproducció encara no hagin aconseguit la fidelitat que reclamen el preciosisme i el domini formal dels dibuixos de la Carme Solé" ¹⁷.

En l'entrevista, Carme Solé Vendrell va poder parlar-nos de Pere Calders, un home que "reia de les seves gràcies". Teníem interès de parlar amb una artista per mostrar la interdisciplinarietat de Pere Calders que comentàvem a l'inici. En aquest cas, ens referim a la faceta de ninotaire que es pot veure en els dibuixos que va fer a *L'Esquella de la Torratxa*, revista humorística que va impulsar juntament amb Avel·lí Artís – Gener, "Tísner". A la revista apareixien, principalment, vinyetes de temàtica bèl·lica. Pere Calders dibuixant, firmava: "Kalders". És una prova més que l'autor del qual estem parlant és un personatge polifacètic.

---

¹⁶ Activitat organitzada per l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, en motiu de "L'any Sales, Calders, Tísner." Un itinerari amb inici a la Biblioteca de Sant Antoni – Joan Oliver del carrer Comte Borrell, amb un recorregut per l'Eixample i Ciutat Vella.

¹⁷Text escrit l'any 1985 i que es troba recollit a *La lluna d'en Joan. 33 anys d'il·lustració. Carme Solé Vendrell*. Catàleg amb motiu de l'exposició antològica al voltant de l'obra de Carme Solé a La Virreina de Barcelona. Vegeu bibliografia.

b. Entrevista a Joan Melcion, professor universitari

La segona entrevista la vam fer a Joan Melcion al Passatge Calders. Aquest és un suggestiu racó del popular barri de Sant Antoni, recentment rehabilitat i que dona al carrer Parlament, a quatre passes del mercat de Sant Antoni i de la biblioteca. Un passatge acollidor i amb ambientació caldersiana, no només pel nom del carrer sinó perquè hi ha un bar que porta el nom de l'autor: "El bar Calders". No és un local que s'ha limitat a utilitzar el nom de l'autor com a cartell, sinó que ha recreat l'univers caldersià. A dins, hom pot trobar-hi llibres de l'autor, una foto seva, un poema escrit a la paret i també hi és representat a la carta en forma de tapes mexicanes. No només no desmereix Pere Calders sinó que és una iniciativa positiva, respectuosa i alhora fresca. El bar, doncs, ha recreat un espai on Pere Calders reviu. Amb això es demostra que Calders és un escriptor poc elitista i, per això, també arriba als carrers.

Amb Joan Melcion vam poder parlar de la relació que va tenir amb Calders, i aprofundir en les bases per entendre la seva literatura, i vam entrar en com i on s'ha ubicat Pere Calders, és a dir, la contextualització literària de l'autor. Molt sovint, Pere Calders ha estat catalogat com a un autor propi del realisme màgic. Aquest és un corrent que no va ser pròpiament literari en els seus inicis. Qui va establir el terme va ser el crític d'art Franz Roh, i ho va fer per anomenar els pintors post expressionistes d'aquell moment. El concepte de "realisme màgic" va associar-se a l'àmbit literari amb la figura de Massimo Bontempelli, escriptor italià que va difondre les bases del realisme màgic en la seva revista 900, ("Novecento")¹⁸. Ja en el primer número d'aquesta revista, Bontempelli plantejava la necessitat de la reconstrucció de l'espai i del temps, com a base per a restablir la imaginació. La prosa de Bontempelli és feta de fragments; és a dir, utilitza trossos de la realitat per a construir les seves novel·les i introduir-hi l'element màgic. Les metàfores que fa servir no són un caprici sinó que responen a una finalitat específica de lligar els diferents plans de la realitat. Com en Calders, aquesta forma de realisme màgic implica la incursió d'algun element imprevisible i inesperat enmig d'una situació quotidiana, real. Calders, com Bontempelli juguen a aquest joc amb mestria, amb altes dosis d'ironia i de paradoxa. Més recentment, el "realisme màgic" ha estat aplicat a un grup de coneguts escriptors llatino-americans

---

¹⁸Un escriptor poc conegut a Catalunya fins que va ser publicat en català a EUMO editorial de Vic, en la col·lecció "Narratives" dirigida per Víctor Sunyol i Miquel Tuneu.

vinculats al *boom* que aquesta literatura va viure amb la publicació de les seves obres gràcies a editorials europees, especialment de Barcelona ¹⁹.

D'alguna manera, Pere Calders es troba entremig de la tradició europea de Bontempelli i, al mateix temps, es connecta amb els autors de l'Amèrica Llatina. Ara bé, en l'entrevista, Joan Melcion va voler remarcar que Calders no ha estat classificat adequadament, perquè probablement és un autor inclassificable. En aquest sentit, si s'entén "realisme màgic" com a literatura fantàstica ens equivocaríem del tot en el cas de Calders i de molts altres. De fet, també es qüestiona que molts autors llatinoamericans hagin d'adscriure's al corrent del "realisme màgic": "De los escritores del *Boom*, sólo uno de ellos, García Márquez, hizo uso del realismo mágico (y no siempre); Fuentes y Cortázar tienen textos fantásticos, pero nada cercano al estilo de su amigo; Vargas Llosa ni siquiera eso: siempre ha sido un escritor descaradamente realista; los compañeros de ruta del *Boom* (Donoso, Cabrera Infante, Edwards) tampoco hicieron uso del realismo mágico." ²⁰

Cal anar en compte, doncs, amb les etiquetes i, de fet, en el cas de Calders, trobaríem altres connexions més enllà de les que hem ressenyat fa un moment. Sense anar tan lluny, Pere Calders també té concomitàncies estilístiques amb els autors de l'anomenat "Grup de Sabadell". Amb Francesc Trabal, per exemple, comparteix algunes formes de paròdia i un sentit de l'humor amb el qual retraten la vida quotidiana d'una societat benestant. Amb Joan Oliver, hi podem veure una actitud moral que també és present, d'una manera subtil, en les històries de Calders.

Efectivament, Pere Calders, qüestiona els mecanismes que utilitzem per representar i descriure la realitat, però ho fa des de la quotidianitat i amb una assumpció d'allò irreal, absurd o impossible, i des d'un aparent realisme. De fet, el propi Pere Calders, entrevistat a "Identitats", assenyalava: "Quan algú va dir que jo jugava amb l'absurd, la fantasia i la cosa insòlita, em vaig quedar parat perquè a mi em semblava que tot el que explicava m'havia passat en un sentit o un altre." ²¹

D'altres crítics han qualificat els contes de Calders com "contes d'humor amable" perquè els actes violents i fets catastròfics que s'hi presenten són portats a un grau d'exageració tal

---

¹⁹Recentment, s'ha celebrat el cinquantè aniversari d'aquest moment. Alguns suplementos culturals com « Babelia » del diari « El País » se n'han fet ressò.

²⁰Volpi, J. (2012). A la sombra del Boom. El País, Babelia, 24/05/2008

²¹ Comentari extret de: <http://www.tv3.cat/videos/2419659>

que resulten humorístics. Al mateix temps, les obres de Calders acaben mostrant una gran fragilitat del ser humà, sempre vist amb respecte.

En síntesi, la conversa amb Joan Melcion, doncs, va servir per entendre que una etiqueta no sempre serveix per catalogar de manera precisa un autor. L'entrevista va suposar una combinació de comentaris dirigits a entendre la persona que era Pere Calders i de criteris per a valorar el fet que Calders s'hagi convertit en un referent literari.

c. Entrevista a Jordi Cornudella, editor

La ruta literària que vam fer sobre Calders va acabar en una sala de la Fundació Tàpies, seu de l'antiga editorial Montaner i Simon on Calders havia treballat com a gerent de producció des de l'any 1964 fins que es va jubilar. De seguida vam pensar que seria el lloc idoni per fer l'entrevista a Jordi Cornudella. La Fundació Tàpies es va avenir a l'instant a la nostra proposta i va posar-nos les coses molt fàcils per poder accedir a fer l'entrevista en unes dependències de la Fundació, tancades al públic, i que formaven part de les oficines de l'antiga editorial.

En les entrevistes amb la Carme Solé Vendrell i amb Joan Melcion, trobem la literatura més vivencial, ens apropem a la persona de Calders, a través de les anècdotes i la relació que van establir-hi tots dos. A la tercera entrevista, a l'editor Jordi Cornudella, l'enfocament està més dirigit al moment en el qual una obra ja està escrita i s'ha de publicar. És a dir, si les entrevistes a Carme Solé i a Joan Melcion parlaven de l'abans i el durant, amb Jordi Cornudella vam parlar del després. La literatura convertida en un objecte, el llibre. I la literatura situada ja, més enllà del seu creador, a mercè dels lectors i lectores que hi accedeixen. Vam considerar important tenir el punt de vista d'un editor perquè és la persona o entitat (l'editorial) que fa perviure un autor en el temps. Podem recordar en aquest punt, com l'escriptor Juan Ramón Jiménez, per exemple, va agafar pànic a la mort després de la desaparició sobtada del seu pare. Va poder combatre-la pensant que encara que ell morís la seva obra quedaria per sempre. Qui té la responsabilitat, en bona part, que això sigui possible, és l'editor.

Amb Jordi Cornudella vam poder conversar sobre l'aposta que es fa de Calders a les editorials, concretament a Edicions 62 i com ha evolucionat. D'aquesta manera, ens vam fer una idea del vessant econòmic, comercial i cultural de la literatura. La literatura com a negoci i alhora com a objecte de divulgació. Amb Cornudella vam analitzar com el fet de vendre llibres no només comporta uns beneficis empresarials, sinó que genera una difusió important de la literatura i, per tant, un (re)descobriments d'un autor, de Pere Calders, en

aquest cas. D'altra banda, l'entrevista amb Jordi Cornudella va ampliar perspectives del nostre treball perquè l'editor va posar en relació els tres autors que l'any 2012 han celebrat el seu centenari: Joan Sales, Pere Calders i Avel·lí Artís Gener, "Tísner".

7.5. Calders fotografiat. Imatges per a cinc contes

En aquest cinquè apartat del documental ens vam plantejar mostrar la literatura d'una altra manera; una literatura expressada a través d'imatges, a partir d'una proposta més visual que obre noves perspectives més enllà de la lectura d'un text determinat. En un treball anterior a aquest, sobre el poeta Joan Vinyoli, ja havíem tingut l'experiència d'il·lustrar quatre poemes d'aquest autor mitjançant una fotografia. A l'hora de construir el documental, doncs, vam pensar que podíem utilitzar el mateix recurs. En aquesta ocasió, en comptes de fer-ho amb poemes, hem utilitzat contes curts ²². Així doncs, hem seleccionat quatre relats breus d'*Invasió subtil i altres contes*: "Balanç", "L'expres", "Copyright" i "El mirall de l'ànima" i els hem il·lustrat amb una fotografia, excepte en el cas de "Balanç" que hem creat una composició a partir de dues imatges ²³. És una aproximació que considerem suggestiva si tenim en compte que volíem elaborar un documental obert des del punt de vista de les diferents mirades a partir de les quals es pot llegir i rellegir allò que les paraules expliquen o suggereixen. Amb el llenguatge fotogràfic, que té una força pròpia, diferent de les paraules, hem pretès, doncs, oferir una perspectiva singular. Amb la veu en "off" de Dolors Rusiñol que llegeix els contes i les imatges que els il·lustren, la literatura entra per diferents sentits al mateix temps i amb sensacions també variades. Ha estat un recurs que té a veure també amb els nous camins que la fotografia ha emprès en els darrers temps en el context de l'art contemporani, com un mitjà que recrea, subtil, que diu molt sobre allò que ha estat fotografiat però també sobre allò que no apareix a la foto. Afegir una imatge fotogràfica a un conte de Calders no li treu a aquest la seva capacitat de sorpresa i d'imaginació sinó que hi afegeix noves possibilitats. Tanmateix, a l'hora de triar els contes vam intentar que fossin relats que ens suggerissin imatges; és a dir, que ens permetessin veure'n fàcilment la seva representació gràfica, mitjançant fotografies realitzades per nosaltres mateixes. No va ser difícil perquè molts dels contes de Calders ofereixen grans possibilitats per ser traduïts en imatges. El que mostra més clarament aquest fet és "L'expres", però també n'hi havia

---

²² Vegeu annex D

²³ Vegeu annex E

molts d'altres que ens agradaven i que al final no vam incloure, com és el cas d' "Història castrense", una narració atractiva però més difícil de plasmar en imatges.

7.6. "Des del cel cap avall". Una escena pròpia

Teníem la idea que en algun moment del programa hi calia una representació plàstica de la literatura. Això ha quedat traduït en el muntatge que hem realitzat del conte "Des del cel cap avall". Tot va començar quan vam veure que només s'havia il·lustrat un conte de Pere Calders: "Raspall", com ja hem dit anteriorment. Això ens va sorprendre una mica perquè creïem, i creiem, que molts dels contes de Calders són clarament il·lustrables perquè, tal i com comenta Carme Solé Vendrell, la il·lustradora del conte "Raspall", en l'entrevista que li vam fer: "en els seus textos hi ha moltes imatges (...) Calders és de colors". Decidim, doncs, incloure en el documental un conte escenificat a partir d'il·lustracions i d'objectes quotidians. "Des del cel cap avall"²⁴ té connexions amb les escenes del nostre documental en les quals els nens i les nenes de l'escola "Les Pinediques" són els protagonistes (era un dels contes que els infants de quatre anys havien treballat) i ens semblava que tenia una seqüenciació argumental que es podia representar plàsticament només amb tres il·lustracions.

Els dibuixos han estat a càrrec de dues il·lustradores i un il·lustrador i cada un d'ells ha tingut l'amabilitat d'acceptar la nostra proposta i responsabilitzar-se de la il·lustració d'una de les tres seqüències, que nosaltres prèviament havíem adaptat a partir del text de Calders. Així doncs, la il·lustració corresponent a la primera seqüència l'ha realitzat Pilarín Bayés, la segona Montse Ginesta i la tercera Francesc Rovira.²⁵

Tant bon punt vam tenir les tres il·lustracions a les mans, ja podíem posar-les en joc i crear el nostre propi escenari que pretenia, una vegada més, exemplificar allò que, al llarg del treball, hem anomenat literatura viva i, en aquest cas en particular, literatura amb imatges. Precisament, una de les il·lustradores que ha col·laborat amb nosaltres, la Montse Ginesta, diu: "Dibuixar és escriure amb imatges".

De totes maneres, volíem fer alguna cosa més amb els tres dibuixos que simplement acompanyar-los de la veu en off de Dolors Rusiñol amb el corresponent text narrat, perquè es perdia una part important de la interacció que sorgeix entre les paraules i les

---

²⁴ Vegeu annex D

²⁵ Vegeu annex F

il·lustracions. Per a aquest motiu, vam decidir de crear una representació visual i plàstica a través de les tres il·lustracions i d'algun objecte complementari relacionat amb el conte (l'estrella i dues tasses de cafè) incorporant aquests elements en un petit escenari similar al d'un teatri de titelles.

D'aquesta manera, hem aconseguit crear un moment íntim i càlid on les paraules de Pere Calders es fonen i confonen amb les tres il·lustracions, fent d'un minut i mig, un espai de confluència entre la literatura i la il·lustració, on les paraules agafen la seva forma més plàstica i màgica.

8. EL DOCUMENTAL: “Pere Calders: L'altre nom de les coses”

(Vegeu document adjunt)

9. CONCLUSIONS

En les pàgines anteriors, hem anat explicant el procés de plasmar en un producte audiovisual la nostra idea de literatura viva, fins arribar a la seva materialització concreta en el documental. Intentant fer un breu recorregut de tot el treball, constatem que, en un primer moment, vam abordar la visualització de vuit programes de televisió, de diferents procedències, sobre literatura, els quals vam analitzar seguint la mateixa metodologia. A partir d'aquesta anàlisi i de la seva valoració posterior, hem definit els criteris que ens han permès confeccionar el nostre documental: que fos atractiu per l'espectador; que toqués la biografia i l'obra d'un sol autor, que no tingués una veu narradora... Justament, l'elaboració del documental a partir de la figura de Pere Calders, un personatge polièdric, ens ha permès crear un producte audiovisual on es poden visualitzar els criteris que havíem anat definint progressivament i, sobretot, transmetre la idea d'una literatura viva.

A part de conèixer Pere Calders a partir de la feina que hem anat desenvolupant al llarg d'aquest treball de recerca també ens hem pogut apropar a l'autor mitjançant les diverses activitats que s'han dut a terme al llarg del 2012, en què s'ha celebrat l'"any Sales, Calders, Tísner". Realitzar un documental al voltant de Pere Calders ens ha portat a valorar millor un clàssic de la literatura catalana del segle XX. Un autor que perdura i perdurarà en el temps, no només per la qualitat de les seves obres sinó també per l'empremta que ha deixat en alguns dels narradors més interessants del panorama literari contemporani, com són Jesús Moncada, Albert Sánchez Piñol o Quim Monzó. Pere Calders, doncs, és un autor que no només es troba en la història del segle XX, en els llibres de literatura o en els seus propis llibres, sinó que continua present en el carrers, teatres, bars, i, en definitiva, en el pensament i la imaginació de moltes persones. Així mateix, Calders ha estat (re)llegit i (re)interpretat per les arts: escèniques, plàstiques, música.

En coherència amb aquests fets i, tal i com s'ha explicat en el treball de recerca, hem volgut acostar-nos als diferents entorns, paisatges i disciplines que han tingut una estreta relació amb Pere Calders. Això ha implicat concebre el documental com un espai per a la creació; no només hem volgut fer un documental per a informar, sinó i, sobretot, per a suggerir, qüestionar o sorprendre. Perquè aquesta concepció té a veure amb la literatura de Pere Calders, que tenia una extraordinària habilitat per convertir els elements més reals de les pròpies experiències en històries sorprenents que ens retornen una visió de la realitat nova,

suggestiva i genuïna. Seguint aquest fil, hem interpretat alguns microcontes amb imatges fotogràfiques realitzades expressament; hem escenificat el conte “Des del cel cap avall” des d’una proposta pròpia de representació plàstica i amb il·lustracions inèdites; la música ha estat present també mitjançant els microcontes musicats de l’espectacle “Invasió subtil i altres contes” representats a l’Almeria Teatre. L’encadenament d’imatges, paisatges, entrevistes en el documental també l’hem fet des d’un llenguatge narratiu actual i fugint de l’academicisme. D’aquesta manera, la literatura viva pren forma i ens permet -o almenys aquesta era la nostra intenció-, mostrar els nombrosos àmbits que la figura de Pere Calders i la seva literatura abasten.

Pere Calders també és llegit i interpretat per un públic molt divers, tal i com comenta l’editor Jordi Cornudella. Un públic que engloba des d’experts fins a infants que s’estan iniciant al món de la literatura. Hem volgut que aquesta recepció plural de l’obra de Calders, quedés reflectida també en el documental. Pere Calders s’allunyava dels elogis, tal i com explicava a “Identitats” de TV3. Només volia explicar, deia ell, allò que realment li succeïa. És per això que no estem del tot segures si li hagués agradat veure que se li dedicava un any de commemoració. Segurament, hagués preferit veure i escoltar un grup de nens i nenes parlant d’ell i dels seus contes.

Aquest ha estat un treball fet per dues persones, un tàndem. Això implica coordinació, negociació, escolta, cooperació i, fonamentalment, voluntat de compartir. Compartir idees, opinions, hores, experiències... Un veritable treball en equip que ha comptat amb un seguiment de prop gràcies a una tutorització constant que ha donat continuïtat al treball.

L’evolució que hi ha hagut des del plantejament inicial del treball fins al producte final és un reflex del procés d’aprenentatge que s’ha anat produint paral·lel a la realització del treball. Aprendre de les dificultats, revisar constantment, planificar i saber canviar (modificant allò planificat), trobar l’eficàcia oportuna en els moments decisius... Aquestes han estat algunes de les estratègies que hem hagut d’activar durant tot el temps que ha durat la realització del treball. Un cop arribades al final, valorem sobretot aquesta recerca com un procés. Un procés que es tradueix en el documental, però també en un aprenentatge molt enriquidor per a les autores.

10. FONTS D'INFORMACIÓ

10.1 Bibliografia

AAVV (2001). *La lluna d'en Joan. 33 anys d'il·lustració. Carme Solé Vendrell*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura.

Albanell, P. (1994). *Dolor de rosa*. Barcelona: La Magrana. Col. L'Esparver.

Bontempelli, M. (1988). *La vida intensa*. Vic: EUMO editorial. Col. Narratives, 8

Bontempelli, M. (1989). *La vida trafegosa*. Vic: EUMO editorial. Col. Narratives, 14

Bontempelli, M. (1990). *La dona dels meus somnis*. Barcelona: Editorial Empúries. Col. Narrativa, 10.

Borràs, L. (comissària) (2012). *Sales Calders Tísner. Programa d'activitats*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya/Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. (Catàleg d'activitats en la celebració de l'Any Sales-Calders-Tísner).

Borràs, L. (2012). *Per molts Sales, Calders i Tísner!* Diari "Ara", 28 de desembre de 2012.

Bou, E. (Dir.) (2009). *Panorama crític de la literatura catalana. Segle XX. De la postguerra a l'actualitat. (Volum VI)*. Barcelona: Editorial Vicens Vives.

Calders, Pere (2008). *Tots els contes*. Barcelona: Edicions 62.

Calders, Pere (1996). *Cartes d'amor*. Edició a cura de Francesc Vallverdú. Barcelona: Edicions 62. Col. El Balanci, 281.

Calders, Pere (1996). *La ciutat cansada*. Barcelona: Edicions 62. Col. El Balanci, 591.

Campillo, M. (1996). *La mirada de Pere Calders*. Dins: Casacuberta, M.; Gustà, M. (1996). *De Rusiñol a Monzó: Humor i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Kalders i Tísner (2012). *Dibuixos de guerra a l'Esquella de la Torratxa*. Barcelona: La Campana. Recull, comentaris i pròleg de Lluís Solà i Dachs.

Marrugat, J. (2012). "On és el més respectat"? Suplement "Quadern" del diari El País, 22 de novembre de 2012.

Melcion, J. (2012). *CCC (Calders contista cívica)*. Suplement "Quadern" del diari El País, 22 de novembre de 2012.

Monterroso, A. (1997). *La oveja negra y demás fábulas*. Madrid: Alfaguara

Moros, Manuel (2008). *Février/Febrer 1939. La retirada dans l'objectif de/L'exili dins la mirada de Manuel Moros*. Perpignan: Mare Nostrum.

Pivot, Bernard (2001). *Le métier de lire. Réponses à Pierre Nora*. Paris: Gallimard.

Pons, Agustí (1998). *Pere Calders, veritat oculta*. Barcelona: Edicions 62. Biografies i Memòries, 33

Teixidor, E., (2007). *La lectura i la vida*. Barcelona: Columna.

Tísner (1997). *Ciris trencats. Històries personals i divertides*. Barcelona: La Campana.

Tísner. Artís-Gener, A. (19897). *Viure i veure, 1*. Barcelona: Editorial Pòrtic. Col. Vides i memòries, 1.

Volpi, J. (2008). *A la sombra del Boom*. El País, Babelia, 24/05/2008

10.2 Videografia

Apostrophes :

<http://www.youtube.com/watch?v=rWTqrhL67P0> – Entrevista a Vladimir Nabokov

<http://www.youtube.com/watch?v=XkB09ZtKuvI> – Entrevista a Charles Bukowski

<http://www.youtube.com/watch?v=9elyB-X-EVE> – Entrevista a Léo Ferré

My life in books:

<http://www.bbc.co.uk/programmes/b00z0ltv> – Web del programa

http://www.youtube.com/watch?v=Z_bB-CIWehA – Entrevista a Larry Lamb i Sarah Millican

Cult book:

<http://www.stagawronski.it/cultbook.html> – Web del programa

<http://www.youtube.com/watch?v=1CdinjJcXbo> – Sobre: Cesare Pavese

Negro sobre blanco

http://www.youtube.com/watch?v=tfWS2u2dc_A – Entrevista a Joaquín Sabina

<http://www.youtube.com/watch?v=MJ2cD2hT64A> – Entrevista a Mario Vargas Llosa

“L'hora del lector”

<http://www.tv3.cat/lhoradellector> - Entrevista a Miquel Barceló

“L'última troballa”

www.xiptv.cat/l-ultima-troballa - Entrevista a Jordi Nopca

“A fondo:”

Vist en vídeo VHS – Entrevista a Jorge Luis Borges (1976)

“La ciutat dels llibres”

Vist a l'Arxiu Municipal de Girona – Entrevista a Narcís Comadira (2004)

– Entrevista a Anna Aguiló (2007)

10.3 Webgrafia

Webs sobre Calders

<http://www.bib.uab.cat/human/fonspersonals/calders/publiques/fcaldersvisual.asp?pclau=Barcelona&offset=30>

<http://www.iec.cat/perecalders/>

<http://lletra.uoc.edu/exili/cat/noms/pcalders/index.html>

<http://www.escriptors.cat/>

<http://www.salecalderstisner.cat>

<http://www.tv3.cat/videos/2419659>

<http://www.bib.uab.cat/human/fonspersonals/calders/publiques/fcaldersvisual.asp?pclau=Barcelona&offset=30>

<http://www.iec.cat/perecalders/>

<http://www.paperdevidre.net/inici/entrevista/pag/1>

Web sobre el “realisme màgic”

<http://www.banrepcultural.org/blaavirtual/todaslasartes/real/real1a.htm>

Webs sobre televisió i literatura

<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/004000432/index.shtml>

http://www.escriptors.cat/escriptors/?q=aelcdiu_tc

<http://www.vilaweb.cat/noticia/2765310/20080305/noticia.html>

http://www.eltiempo.com/gente/ARTICULO-WEB-NEW_NOTA_INTERIOR-12339325.html

Pere Calders: L'altre nom de les coses

Web de l'escola "Les Pinediques"

<http://pinediques.blogspot.com.es>

Web de la companyia teatral "Dagoll Dagom"

<http://www.dagolldagom.com/>

10.4 Discografia

Cançons de la veritat oculta (DVD). Contes de Pere Calders interpretats en forma de cançons per Judit Neddermann, a partir les composicions creades per joves músics catalans.

11. AGRAÏMENTS

A persones individuals

A **Enric Martín i Tubau**, professor de l'Institut Jaume Callís de Vic i tutor d'aquest treball, pel seu acompanyament constant, entusiasta, estimulant i exigent.

A **Pilarín Bayés, Montserrat Ginesta i Francesc Rovira**, dibuixants i ninotaires, per haver acceptat desinteressadament d'il·lustrar un conte de Pere Calders, amb un dibuix fet expressament per al nostre treball.

A **Jordi Cornudella**, editor; a **Joan Melcion**, professor universitari, i a **Carme Solé Vendrell**, il·lustradora, per haver accedit a la nostra demanda de fer-los una entrevista, regalant-nos el seu temps i coneixements sobre Calders.

A **Lluís Canet, Gemma Deusedas, Savina Figueras, i Tono Saló**, actors i actrius, per representar expressament per a aquest treball, diferents fragments de l'obra "Invasió subtil i altres contes" que estava en cartell a l' "Almeria Teatre" de Barcelona, a la tardor del 2012.

A **Guillem Barfull, Irina Clos, Mar Segalés, Miquel Rovira, Aina Serra i Paula Solé**, nens i nenes de l'escola "Les Pinediques" de Taradell, per haver participat amb tant d'interès al debat sobre la seva experiència de treballar Calders.

A **Dolors Rusiñol**, professora de la UVIC i actriu i a **Jaume Palau**, jubilat, per posar la seva veu i la seva interpretació en alguns dels fragments del documental.

A **Gerard Pujol**, a **Artur Tort** i a **Jordi Palau**, experts en la realització televisiva, documental i cinematogràfica, per posar a la nostra disposició, els seus parers i criteris de cara a l'elaboració pràctica d'un documental.

A **Maica Bernal**, professora universitària, a **Pep Paré**, professor de l'Institut Jaume Callís de Vic, a **Montserrat Tort**, de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, a **Marga Sala**, agent representant de Pilarín Bayés, i a **Montserrat Ayats**, editora, per facilitar-nos adreces, contactes i informacions de l'any Calders per a la confecció del treball.

A **Rosa Eva Campo** de la Fundació Tàpies, a **Pau Saavedra** de l'Arxiu Municipal de Girona, a **Josep M. Roma** del Servei d'Audiovisuals de la UVIC i a **Marta Ramírez, Cinta Gonzalez i Maria Rovira**, de l'equip directiu de l'Escola "Les Pinediques" de Taradell, pel seu interès i amabilitat a l'hora d'atendre'ns i per obrir-nos les portes de les seves institucions i serveis.

A Institucions

Arxiu Municipal de Girona

Fundació Tàpies

Almeria Teatre

Servei d'Audiovisuals de la Universitat de Vic

Escola "Les Pinediques" de Taradell

Oficina de Turisme de Prats de Molló – La Preste

MUME - Museu Memorial de l'Exili de la Jonquera

Bar Calders

12. ANNEXOS

(Vegeu document adjunt)